

Ľavica už nie je, čím bola

Štát by nemal veslovať, ale kormidlovať. Mal by tvoriť vhodné prostredie pre podnikanie a súkromnú iniciatívu. Firmy nemôžu byť zaťažené množstvom pravidiel a regulácií. Zamestnanosť a rast nemôžeme dosahovať mňňaním na dlh.

Zdá sa vám, že sú to heslá našej pravicovej vlády? Vôbec nie. Ide o zásady, z ktorých vychádzajú tvorcovia modernej ľavicovej politiky vo Veľkej Británii na čele s predsedom vlády a šéfom „Strany práce“ Tony Blairom.

A tu sú niektoré ich ďalšie argumenty:

- Základným kameňom novej ľavice je rovnosť príležitostí, osobná zodpovednosť a silná občianska spoločnosť.
- Vláda nemôže vyberať dane bez toho, aby zabezpečila ich efektívne a transparentné použitie.
- Nie len trh, ale aj vláda môže byť príčinou sociálnej nerovnosti. Vláda môže vytvárať závislosť na sociálnych dávkach, podporovať pasivitu, záujmové skupiny a špekulantov.
- Trhy nemusia vytvárať nerovnosť, môžu byť aj prostriedkom k jej zníženiu. Ľavica sa musí zmieriť s trhom, s úlohou firiem ako tvorcov bohatstva a s faktom, že súkromný kapitál je kľúčový pre sociálne investície.
- Kedysi boli trhy nepriateľom ľavice, ktorá musela s pomocou štátu neustále naprávať ich nedostatky. Dnes sa verejná politika nemá sústreďovať na prerozdeľovanie, ale na podporu tvorby bohatstva. Namiesto dotovania podnikov má vláda vytvárať podmienky, ktoré vedú firmy k inovácii a zamestnancov k vyššej výkonnosti.

Uvedené argumenty citujem z knihy Tretia cesta a jej kritici (The Third Way and its Critics), ktorú v roku 2000 napísal Anthony Giddens, často označovaný za „guru“ Tonyho Blaira. Tretia cesta otvorila dvere k reforme tradičnej sociálnej demokracie na celom svete. Otvorene sa k nej prihlásili napríklad nemeckí sociálni demokrati pod vedením Gerharda Schrodера, ideologicky blízko k nej mal aj bývalý prezident USA Bill Clinton.

Pojem „tretia cesta“ stál ako hlavný motív aj pri vzniku Smeru – dnes najsilnejšej ľavicovej strany na Slovensku. Časom ho však šéfovia tejto strany prestali používať, a zdá sa, že si neosvojili ani hlavné argumenty novej ideológie.

Nutnosť zmeny ľavicového myslenia si pritom vyžiadala technologický pokrok spojený s prudkým nástupom globalizácie, ktorej sa nevyhne ani Slovensko.

Ako píše Giddens, triedne vzťahy, ktoré boli kedysi pevne zviazané s politickým rozdelením moci medzi ľavicu a pravicu, sa v dnešnom svete strácajú. Kým ešte v predošlej generácii pracovalo vo vyspelých ekonomikách 40-50% ľudí v manuálnej výrobe, dnes je to necelých 20% a ich podiel stále klesá. Ide pritom o typických voličov ľavice.

Čo sa s nimi deje? Namiesto manuálnej práce dnes sedia za počítačmi, namiesto stereotypu si ich práca vyžaduje viac kreativity, riešenie problémov. Ich potreby sa zmenili, musí sa preto zmeniť aj politika, ak si ich chce udržať.

Navyše, technologický pokrok je jednou z hlavných príčin sociálnej nerovnosti. Firmy strácajú záujem o robotníkov, ktorí nevedia pracovať na počítači, neovládajú moderné spôsoby komunikácie a cudzie jazyky. Títo následne strácajú prácu a padajú do sociálnej siete.

Kľúčom k efektívnej reakcii na technologické zmeny sú podľa novej ľavice pružné trhy. Ekonomické priority tretej cesty sú preto vzdelanie, motivácia pracovať a podnikáť, pružnosť, budovanie dôvery - sociálneho kapitálu. Vzdelanie má rozvíjať schopnosti, ktoré bude jednotlivec potrebovať v ďalšom živote. Pružnosť znamená odbúvanie byrokratických prekážok, regulácií a pravidiel, ktoré poškodzujú kreativitu a technologické zmeny.

Podľa Giddensa tretia cesta nie je koncom sociálnej spravodlivosti a solidarity, ale jediným efektívnym spôsobom, ako naplňať tieto ideály.

V minulosti sa ľavica snažila zabezpečiť sociálnu spravodlivosť cez rovnosť výsledkov. Tlmila tak individuálnu snahu, zodpovednosť a kreativitu. Sociálna spravodlivosť sa stala symbolom stále väčších verejných výdavkov bez ohľadu na dosiahnuté výsledky, dopad zdaňovania na súťaživosť a tvorbu pracovných miest. Sociálne dávky často potláčali podnikavosť, udeľovali práva, ale nevyžadovali zodpovednosť.

Podľa novej ideológie by sa ľavicové strany mali prestať starať o garanciu výsledkov. Mali by sa sústrediť na to, aby občania mali rovnaké možnosti, ako prežiť čo najlepší život. Cieľom vlády nemá byť chovať, šatiť a poskytnúť prístrešok obyvateľom. Vláda im má zabezpečiť také podmienky, aby si vedeli vlastným úsilím získať všetko, čo potrebujú.

Európske krajiny vytvorili v uplynulých desaťročiach silné solidárne systémy. Tieto sa postupne stali byrokratické, spomalili rozvoj a možnosti dosahovať úspech. Nástup globalizácie a poznatkovej ekonomiky navyše rýchlo obmedzuje schopnosť národných vlád riadiť ekonomický život a poskytovať stále väčší rozsah sociálnych dávok. Tretia cesta je jednou z možností, ako sa vyrovnáť s týmito zmenami. Pre našu budúcnosť by bolo dobré, keby si jej argumenty osvojila aj niektorá z ľavicových strán na Slovensku.

Peter Goliaš
Analytik INEKO